

Vědecká etika a vědecká pokora

Úplně klidně jsem mohl tuhle kapitolu nadepsat i slovy „autorská etika a autorská pokora“. Neznělo by to možná tak nabubřele a vyjadřovalo by to v podstatě totéž. Hlavním tématem zde totiž bude skromnost a čestné jednání vás jako autorů textů. Neberte si to ale prosím tak, že vás chci pouze poučovat, případně předem obviňovat z opisování a preventivně vám vyhrožovat a pouštět na vás hrůzu. To vůbec ne. Chtěl bych vás jenom upozornit na to, že člověk se občas může dopustit opisování i nechtěně, bez zlého úmyslu. Jenže to se pak rozhořčené komisi, která vás má za podvodníka, těžko vysvětluje...

Diplomová práce má být na jedné straně váš samostatný výtvor, ale na druhé straně k němu musíte i nastudovat spoustu pramenů. Asi už tušíte, že když je literatury k tématu málo, je to problém, protože se nemáte o co opřít. Pokud je ale literatury hodně, může to být taky problém, protože nevíte, od čeho začít.

Množství zpracované literatury pro potřeby diplomové práce závisí od konkrétního tématu a není možné stavit nějakou přesnou hranici, kolik literatury stačí zpracovat a mít pak na seznamu použité bibliografie. Předpokládám však, že s většinou kolegů bychom se shodli na cifře 20 – 30 položek pro bakalářskou práci, a přibližně 50 položek pro diplomovou práci magisterskou. Na tomto seznamu budou figurovat jak monografie, tak i odborné statě ze sborníků a vědeckých časopisů.

A zde se dostáváme k termínu „vědecká pokora“ podle Umberta Eca. Vědeckou pokorou Eco míní přístup, jakým badatel vyhledává a pracuje s prameny. Nikdy předem nemůžete vědět, jestli zdroj, ke kterému jste se dopátrali při studiu, pro vás bude důležitý či ne. I ten sebetriviálnější pramen vás může „osvítit“ a popostrčit vás v práci. Nezbývá vám nic jiného než prostudovat pokud možno všechny dostupné prameny, zpracovat je do podoby kartotéčních lístků a pak je ve vhodné chvíli použít. Nicméně už jsme viděli i případy, kdy zpracovaná položka nakonec k ničemu nebyla. Ale to se nedá nic dělat, to je riziko podnikání.

Zde vás jistě napadá, že na něco takového přece nemáte čas. A jsme opět na začátku: na diplomové práci musíte začít pracovat s předstihem a ne dva měsíce před odevzdáním. Ale to už vy přece víte, že? Zde vám může pomoci vedoucí práce. Když za ním přijdete se seznamem literatury a dotazem, čím máte začít, určitě vám ochotně poradí. Ovšem pouze v případě, že přijdete zavčas a ne pár týdnů před avizovaným datem odevzdání.

Termín „vědecká etika“ znamená ve stručnosti asi tolik, že nevydáváte za své názory a formulace někoho jiného. S myšlenkami a formulacemi jiných autorů pracovat můžete, dokonce musíte, je to krajně žádoucí, ale tuto „esenci moudrosti starších“ pak musíte přetavit do svého vlastního textu. Pouze ve chvílích, kde byste to „ani sami lépe neřekli“ se uchýlíte k citaci.

S citáty v textu je to jako s kořením v jídle. Pokud je používáte málo či vůbec, je text „mdlé chuti“; pokud jich ale použijete příliš, „přepepříte vepře“. Jinými slovy, v takovém případě už nepíšete diplomku, ale skládáte puzzle. Musíte najít zlatou střední cestu. Ani zde neexistuje žádný univerzální návod; musíte se řídit vlastní intuicí. Všimněte si množství a rozložení citátů na stránkách primární a sekundární literatury, se kterou pracujete. Pokud byste ale chtěli slyšet konkrétní cifru, tak osobně bych doporučoval jeden až dva dlouhé citáty a dva až tři krátké citáty na stránku, dohromady však ne více než pět citátů na stranu. Co jsou to „dlouhé“ a „krátké“ citáty?

Dlouhý citát je úsek textu, který citujete z primární či sekundární literatury a který je delší než tři řádky. Obvykle následuje po dvojtečce a bývá od zbytku oddělen volnými řádky

před textem citátu i po něm. Zároveň bývá odsazený od levého okraje a píše se menším písmem.

Krátký citát se uvádí přímo do textu a nijak se neodsazuje. Je pouze ohraničený typem uvozovek, které máte vyhrazené pro citování. Jak již asi tušíte, maximální rozsah krátkého citátu jsou tři řádky.

V následujících příkladech si ukážeme nejdříve dlouhý citát. Všimněte si, že je odsazený volným řádkem před začátkem i po skončení citátu a že je odsazený od levého okraje. Zároveň je i napsán menším písmem.

V druhém příkladu máme co do činění s krátkým citátem, který je zakomponován přímo do textu.

Příklad 1.

Una deconstrucción simplemente iconoclasta es, como poco, inútil. Para McCarthy, la teoría de Derrida es simplemente un intento de liberar o independizar la filosofía de las ciencias, algo que viene sucediendo desde Hegel. Derrida es prisionero de las prácticas institucionales académicas, pues piensa desde el Canon filosófico:

To be sure, Derrida at the same time distances himself from the notion of a "canon", but the canon performs its usual functions. One might well ask why a reading of Aristotle, Montaigne, Nietzsche, Schmitt, Heidegger, and Blanchot on friendship should serve as the basis for «thinking the essence of the political» or even of friendship. Why not some other selection of classical texts? Why not discourses that never achieved classical status for a variety of reasons? Why confine oneself to analysing discourse in the first place?

En *Politics of Friendship* Derrida usa a Carl Schmitt, pero olvida su concepción hobbesiana de la naturaleza humana y del Estado. Derrida quiere pensar lo político vía «thinking of *différance*», una *gramática de la respuesta*. Pero la gramática también es histórica. En este libro de Derrida se ve una retirada de la especificidad de la política y la investigación social. Derrida invoca la *philia* aristotélica, pero para comprenderla habría que estudiar la sociedad de Aristóteles: lo que nos lleva a considerar la importancia de, precisamente, estudiar historia para obtener alternativas de otras culturas con relación a la actuación política.

Příklad 2.

Está claro que McCarthy, en este excelente libro de ensayos, busca una inestabilidad del sentido y una necesidad de re-contextualizar la racionalidad constituyente. La razón es producida históricamente por unos conflictos sociales que condujeron a la racionalidad instrumental y la reificación propia de las formaciones sociales capitalistas. Pero es operativa científicamente y políticamente. No es por tanto extraño que juegue con la famosa tesis 11 de Marx: «Los filósofos no han hecho más que interpretar de diversos modos el mundo, pero de lo que se trata es de transformarlo.»

To by tedy byly citáty. Ale co zbytek textu? Tam už se předpokládá, že se jedná o váš vlastní výtvor. Tento text ale nevznikl z ničeho. Je založen v první řadě na tom, co jste o daném tématu přečetli. Řečeno jinak, vlastními slovy převyprávíte to, co jste si o daném tématu nastudovali a doplníte to vašimi vlastními originálními úvahami a tezemi, které vzešly z aplikace nabytých teoretických poznatků na konkrétní text či jiný objekt zkoumání.

Tomu, že vlastními slovy něco převyprávíte, se říká „parafráze“. Nicméně rád bych upozornil, že nestačí pozměnit dvě nebo tři slova v odstavci, ani čtyři, v porovnání s výchozím textem. To byste ještě pořád opisovali a ne parafrázovali. Právě odtud pochází nejvíce případů nechtěného opisování: pracujete s určitým zdrojem a ani si neuvědomíte, že

netvoříte váš vlastní text, nýbrž pouhý plagiát. Komisi se ale tohle vysvětluje opravdu špatně, takže se tomu raději vyhněte.

V následujících třech příkladech si ukážeme, jak by takový případ parafráze a nechtěného plagiátu mohl vypadat v praxi. Píši „nechtěného plagiátu“, protože chci věřit tomu, že nikoho z vás by ani nenapadlo dopustit se plagiátu vědomého.

Příklad 3. Text „Rafael Lapesa Melgar“ (In *Biblioteca de Consulta Microsoft Encarta* [CD-ROM], 2004)

Rafael Lapesa Melgar (1908-2001), filólogo español continuador de la escuela filológica española que surgió en el Centro de Estudios Históricos. Doctor en Filosofía y Letras, fue discípulo de Ramón Menéndez Pidal. En 1947, obtuvo la cátedra de Gramática Histórica de la Universidad Complutense de Madrid. En la década de 1950 fue elegido miembro de la Real Academia Española, de la que llegó a ser secretario perpetuo entre los años 1964 y 1971; presidió también por aquellas fechas el seminario de Lexicografía y puso toda su dedicación en continuar el trabajo que iniciara su maestro, en la publicación del *Diccionario histórico de la lengua*. Recibió el Premio Príncipe de Asturias y varios doctorados Honoris Causa.

En unos años en que la investigación española se vio obligada a prescindir de los mejores maestros porque se habían exiliado, el profesor Lapesa y Dámaso Alonso representaban la continuidad del estudio filológico en la Universidad Complutense de Madrid, y muchos investigadores le deben su apoyo y saber. Es meritorio su trabajo en la comisión asesora del Ministerio de Educación para la enseñanza de la lengua. Entre sus obras más consultadas se encuentran: *Historia de la lengua española* (1942), libro de texto de varias generaciones; *La trayectoria poética de Garcilaso* (1949), *La obra literaria del Marqués de Santillana* (1957), elaboración ampliada de su discurso de ingreso en la Real Academia Española, y *El español moderno y contemporáneo. Estudios lingüísticos* (1996).

Příklad 4. Parafráze:

Como es bien sabido, Rafael Lapesa Melgar fue uno de los filólogos españoles más ilustres del siglo XX. Perteneció al grupo de los discípulos directos de Ramón Menéndez Pidal en el Centro de los Estudios Históricos. Se doctoró en Filosofía y Letras y desde el año 1947 fue catedrático de gramática histórica de la Universidad Complutense de Madrid. En los años 50 empezó su estrecha colaboración con la Real Academia Española. Fue miembro de la Corporación y durante muchos años desempeñó también el cargo del secretario perpetuo. Pero el nombre de Rafael Lapesa Melgar está unido sobre todo con el proyecto del *Diccionario Histórico de la Lengua Española*, en el que puso mucho empeño, esfuerzos e ilusión. Huelga decir que el profesor Lapesa recibió varios doctorados Honoris Causa y también uno de los premios nacionales más importantes, el Premio Príncipe de Asturias.

Después de la Guerra Civil, la inteligencia española se hallaba diezmada, ya que muchos estudiosos se exiliaron. La restauración y recuperación de los estudios filológicos, no solo en la Universidad Complutense pero en el ámbito nacional en general, deben mucho a la actividad infatigable de Rafael Lapesa, igual que de otros coetáneos suyos, como Dámaso Alonso.

En cuanto a sus publicaciones, es de consulta obligatoria para cada hispanista su manual de *Historia de la lengua española* (1942). Otras publicaciones destacadas de Rafael Lapesa son los libros *La trayectoria poética de Garcilaso* (1949), *La obra literaria del Marqués de Santillana* (1957), que fue originalmente presentada como discurso de ingreso en la Real Academia Española, o la colección de trabajos menores —menores solamente por extensión— *El español moderno y contemporáneo. Estudios lingüísticos* (1996).

Příklad 5. Plagiát:

Rafael Lapesa Melgar (1908-2001), filólogo español, fue continuador de la escuela filológica española que surgió en el Centro de Estudios Históricos. Fue doctor en Filosofía y Letras y discípulo de Ramón Menéndez Pidal. En 1947, obtuvo la cátedra de Gramática Histórica de la Universidad

Complutense de Madrid. En los años 50 fue elegido miembro de la Real Academia Española, de la que llegó a ser secretario perpetuo durante muchos años. Presidió también por aquellas fechas el seminario de Lexicografía y puso toda su dedicación en continuar el trabajo que iniciara su maestro, en la publicación del *Diccionario histórico de la lengua*. Recibió el Premio Príncipe de Asturias y varios doctorados Honoris Causa.
[...]

V předcházejících odstavcích a příkladech jsme si ukázali, jak mají vypadat citace na stránce, jaká je jejich únosná míra v textu a jaký je rozdíl mezi citací, parafrází a plagiátem.

Pevně doufám, že nyní již nic nebrání tomu, abyste se sami pustili do díla a právě vy stvořili tu diplomovou práci, které „změní dějiny“. Hodně zdaru a hlavně, hodně štěstí!

Ivo Buzek